

VƏTƏN müharibəsinin möhtəşəm ZƏFƏRİ

Rəşadətli ordumuz torpaqlarımızı düşmən tapdağından azad etməkdə davam edirdi. Ordumuz hər gün irəliləyərək düşmənin hərbi mövqelərini darmadağın edir, qorxuya düşən ermənilər mövqelərini, silah-sursatını qoyaraq qaçırdı. Düşmən qüvvələri arasında fərarilik halları da artmaqda idi.

Vətən müharibəsinin 21-ci günü. Gecədən səhərə qədər Füzuli uğrunda şiddətli döyüşlər davam edir. Beləliklə, oktyabrın 17-də xalq Prezidentdən növbəti müjdəli xəbəri alır: "Bu gün Füzuli rayonunun aşağıdakı yaşayış məntəqələri işğalçılardan azad edilib: Qoçəhmədli kəndi, Çimən kəndi, Cuvanlı kəndi, Pirahmədli kəndi, Musabəyli kəndi, İşıqlı kəndi, Dədəli kəndi və Füzuli şəhəri".

Prezident xalqa müraciətində qeyd edir ki, ekspertlər 30 il ərzində düşmənin təmas xəttində qurduğu istehkamlar səbəbindən Füzuli şəhərini işğaldan azad etməyin mümkün olmadığını hesab edirdilər. Amma Azərbaycan Ordusu nəyə qadir olduğunu bir daha nümayiş etdirərək həmin fikirləri alt-üst elədi: "Tanınmış hərbi ekspertlər Füzulini işğaldan azad etməyə aylarla vaxt lazım olduğunu deyirdi. Ancaq müzəffər Azərbaycan Ordusu bu şərəfli missiyanın öhdəsindən gəldi və qısa müddət ərzində Füzuli rayonunun əksər kəndləri və Füzuli şəhəri düşmən tapdağından azad olundu. Təəssüf ki, Füzulidən ösər-ələmət qalmayıb. 30 il ərzində Füzuli qaçqınların, yarıtcı vəhşilərin ölinə idi. Bütün binalarımız, məscidlərimiz sökülüb, evlər sökülüb. Sanki 30 il bu şəhəri vəhşi bir qəbilə zəbt edib".

Azad olunan ilk yaşayış məntəqələri

Füzuli və Cəbrayıl rayonları döyüşlərin ilk getdiyi ərazilər, eyni zamanda kəndləri işğaldan azad olunan ilk rayonlardır. Sentyabrın 27-də Ermənistanın genişmiqyaslı təxribatlarına cavab olaraq əks-hücum əməliyyatı keçirən Azərbaycan Ordusu elə ilk gündə Füzulinin üç yaşayış məntəqəsini - Qaraxanbəyli, Qorvond və kənd Horadizi düşmən tapdağından azad etmişdi.

Düşmən istehkamları burada daha möhkəm idi və ermənilərin "Ohanyan səddi" də elə orada yerləşirdi. Buna baxmayaraq, Silahlı Qüvvələrimiz keçilməz hesab edilən bu istehkamları yarıaraq irəlilədi. Təbii ki, dağıdılan "Ohanyan səddi" düşməni daha da qorxuya saldı.

Tarixə nəzər: Füzulinin əsası 1827-ci ildə qoyulub. Qarabulaq adlanan yaşayış məskəninin əsasında 1930-cu ildə rayon təşkil olunub və Qaryagin adlandırılıb. Rayon mərkəzi Qaryagin qəsəbəsi olmaqla, Qozluçay, Köndələnçay, Araz boyu və Füzuli-Ağdam magistral yolunun hər iki ətrafında olan kəndləri əhatə edib. 1959-cu ildə dahi şairimiz Məhəmməd Füzulinin 400 illik yubileyi münasibətilə rayonun adı dəyişdirilərək Füzuli rayonu adlandırılıb. Rayonun tərkibinə bir şəhər və 78 kənd daxildir. Avqust ayının 23-ü 1993-cü ildə Ermənistan silahlı qüvvələrinin rayon ərazisinə hücumu nəticəsində Füzuli şəhəri daxil olmaqla 58 kənd işğal olunub.

Yalnız Ulu Öndər Heydər Əliyevin əmri ilə 5 yanvar 1994-cü ildə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin keçirdiyi əməliyyat nəticəsində Füzuli rayonunun 22 yaşayış məntəqəsi işğaldan azad olundu. O zaman işğaldan azad olunmuş ərazilərdə rayon əhalisinin 50 faizə qədəri yaşayırdı.

İşğaldan azad edilmiş torpaqlara ilk səfər, Zəfər yolunun təməlinin qoyulması

Vətən müharibəsi başa çatdıqdan, torpaqlarımız işğaldan azad edildikdən sonra Prezident İlham Əliyevin və birinci xanım Mehriban Əliyevanın Füzuliyə səfərləri də möhür ilk şəhid verdiyimiz torpaqlar oldu.

Dövlət başçısı Füzuli şəhərində Azərbaycan bayrağını qaldırdı. Füzuliyə səfər edən Ali Baş Komandan elə həmin gün Füzuli-Şuşa avtomobil yolunun təməlini qoydu. Prezident bu yolu Zəfər yolu adlandırdı.

Prezident işğaldan azad edilmiş digər rayonlar kimi Füzuliyə də dəfələrlə səfər edib, təməlqoyma və açılış mərasimlərində iştirak edib. 2021-ci ilin yanvar ayında Füzuliyə səfər edən İlham Əliyev Əhmədbəyli-Füzuli-Şuşa avtomobil yolunun

Vətən müharibəsinin 21-ci günü bu şəhərin azad olunması ilə "keçilməz Ohanyan" mifi darmadağın edildi

27-ci kilometrində Füzuli-Şuşa yolunun, həmçinin Füzuli rayonunda hava limanının təməllərini qoyub.

8 aya tikilən Qarabağın ilk hava qapısı

Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı işğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə ilk limandır və bunun əhəmiyyəti olduqca böyükdür. Bu hava limanı işğaldan azad olunmuş ərazilərimizlə əlaqələrin intensiv və rahat qurulmasında mühüm rol oynayır.

Dövlət başçısı təməlqoyma mərasimində çıxışında qeyd etmişdi ki, bu layihə azad edilmiş bölgələrimizin inkişafı üçün çox önəmlidir. Aeroportun digər məqsədi xarici qonaqların Şuşaya gəlişini təmin etmək idi. Ölkə rəhbərinin də dediyi kimi, Füzuli Beynəlxalq Hava Limanı qısa bir zamanda, hətta deyildəndən daha tez - 8 ay ərzində tikildi.

Prezident İlham Əliyev və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan 2021-ci il oktyabrın 26-da Füzuli Beynəlxalq Hava Limanının açılışını etdilər.

Qarabağın hava qapısı adlandırılan bu hava limanı ən müasir səviyyədə inşa olunub. Onun istənilən tip hava gəmisi qəbul etmək imkanları var. Uçuş-enmə zolağının uzunluğu 3000, eni isə 60 metrdir. Hava limanının müasir infrastrukturla təchiz olunan terminalı saatda on azı 200 sərnişinin buraxılışına imkan verir. Burada görülən bütün işlər beynəlxalq norma və standartlara uyğun şəkildə həyata keçirilib. Hava limanının ətrafında geniş abadlıq-quruculuq işləri aparılıb. Burada avtomatlaşdırılmış sistemlərlə təchiz olunan Hava Hərəkətini İdarəetmə qülləsi tikilib. Bu isə Füzuli Beynəlxalq Hava Limanında ICAO və IATA standartlarına müvafiq qaydada uçuşların başlanmasını mümkün edir. Hava limanında baqaj konveyerləri, qeydiyyat sistemi, VIP zallar, mağazalar, restoranlar və digər zəruri məntəqələr yaradılıb. Burada sərnişinlərin rahatlığı üçün bütün meyarlar yüksək səviyyədə nəzərə alınıb.

Ünvanıyətə, ekspertlər qeyd edirlər ki, hava limanının açılması ilk növbədə turizmin inkişafına hesablanıb. Füzulidə tikilən və Şərqi Zəngəzurdə təməlləri atılmış hava limanları gələcəkdə bu bölgəyə turist axınında müstəsna rol oynayacaq. Çünki işğaldan azad olunmuş rayonların turizm potensialı genişdir. Turistlərin rahat gediş-gəlişini təmin etmək üçün isə hava nəqliyyatının müstəsna əhəmiyyəti var.

Füzuli şəhəri yenidən qurulur

Füzulinin işğaldan azad olunmasından bir il sonra Prezident İlham Əliyev yenidən rayona səfər etdi. Səfər çərçivəsində Füzuli-Ağdam avtomobil yolunun, işğal zamanı dağıdılmış Füzuli rayonunun Dövlətyarlı kəndində yeni "ağıllı kənd" in, Azərişiq ASC-nin Füzuli şəhərində Rəqəmsal Yarımsənəyi İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma mərasimində iştirak etdi. Eyni zamanda Füzuli Memorial Kompleksinin və Füzuli şəhərinin təməl daşı qoyuldu.

Həmin gün rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşən dövlət başçısı qeyd etdi ki, düz bir il bundan əvvəl şanlı Azərbaycan Ordusu Füzuli şəhərini və bir neçə kəndi işğalçılardan azad edib, Azərbaycan bayrağını burada qaldırıb və beləliklə, uzun fasilədən sonra Azərbaycan dövləti bu ərazilərdə öz suverenliyini təmin edib: "Həmin an - 17 oktyabr günü Azərbaycan xalqının çoxəsrlik tarixində xüsusi yer tutacaq. Çünki möhür oktyabrın 17-də bizim böyük şəhərimiz Füzuli işğalçılardan azad edildi. İkinci Qarabağ müharibəsində şəhid olmuş bütün şəhidlərimizə Allahdan bir daha rəhmət diləyirəm. Onların fədakarlığı, qəhrəmanlığı sayəsində biz tarixi ədaləti bərpa etdik".

Prezident Füzulinin azad olunmasının əhəmiyyətindən söz açaraq bildirdi ki, Füzuli böyük yaşayış məntəqəsi idi və Cəbrayıldan, Hadrutdan sonra üçüncü böyük yaşayış məntəqəsi işğalçılardan azad edildi. Füzuli şəhərinin azad olunmasının əhəmiyyəti, eyni zamanda bu şəhərin strateji yerləşməsi ilə bağlıdır. Füzuli Azərbaycan Ordusunun nəzarətinə keçəndən sonra artıq Şuşa istiqamətinə getmək üçün daha geniş imkanlar açıldı.

Zəfərin Füzuli zirvəsi

kəndi müharibənin ilk günündə azad edilib: "İlk şəhidləri biz möhür burada, bu yerdə vermişik. Bu abidənin yanında düşmənin səngəri yerləşirdi. Bu istiqamətdə beş-altı müdafiə xətti mövcud idi. Azərbaycan əsgəri, Azərbaycan zabiti bu müdafiə xəttini və bundan sonrakı müdafiə xətlərini yarmaq üçün ölümə gedirdi. Sözü əsl mənasında, ölümə gedirdi, öz canını fəda edirdi ki, üçrəngli bayrağımız Şuşada və o vaxt işğal altında olan digər bütün torpaqlarda dalğalansın".

Füzuli igidləri

Bəli, Füzulinin azad olunması uğrunda neçə-neçə qəhrəman oğullar canı-qanı bahasına irəli atıldı. Onlar torpaqlarını düşmən tapdağından qurtarmaq, 30 illik həsrətə son qoymaq üçün ölməyə belə hazır idilər.

Bu baxımdan Vətən müharibəsindəki qələbə münasibətilə təsis edilən medallardan biri də "Füzulinin azad olunmasına görə" medalı idi. Prezident İlham Əliyevin 2020-ci ilin dekabrın 25-də və 2021-ci ilin iyunun 24-də imzaladığı müvafiq sərəncamlara əsasən, 25301 hərbi qulluqçu Füzuli rayonunun işğaldan azad edilməsi uğrunda aparılan döyüş əməliyyatlarında iştirak edərək şəxsi igidlik və şücaət nümayiş etdirdiklərinə görə təltif ediliblər.

Füzulinin iqtisadi potensialı

Milli Məclisin deputatı Vüqar Bayramov deyir ki, Füzuli Qarabağın aparıcı rayonlarından biridir. Füzulidə hazırda sürətlə bərpa və yenidənqurma işləri həyata keçirilir. Füzuli şəhərində yaşayış binalarının inşası, bütövlükdə şəhərin bərpası prosesi, demək olar ki, başlayıb. Eyni zamanda ikinci "ağıllı kənd" də Füzuli rayonunun Dövlətyarlı kəndində salınacaq. Rayon intensiv şəkildə bərpa olunur, quruluşa gəzinti də ondan ibarətdir ki, 2023-cü ilin payız aylarında Füzuli şəhərinə ilkin köç, məskunlaşmanı müşahidə edə biləcəyik.

Vüqar Bayramov deyir ki, Füzuli həm də iqtisadi baxımdan Azərbaycan üçün vacib rayonlardır: "Füzulidə həm aqrar sektorda, həm sənayedə, həm turizm sahəsində böyük potensial var. Füzuli rayonu işğala qədər Azərbaycanda bir sıra aqrar məhsulların istehsalında aparıcı olub".

O bildirir ki, rayonda kond təsərrüfatı məhsullarının istehsalında da bərpa edilməyi gözlənilir. Rayonda eyni zamanda

sənaye potensialı var, nəqliyyat və logistika inkişaf edib. Bu da istehsal edilən məhsulların daha geniş bazara çıxarılmasına imkan yarada bilər.

Deputat vurğulayır ki, rayonun turizm potensialı yüksəkdir, orada tarixi yerlər çoxdur. İşğaldan azad edilmiş ərazilərimizdə təbiət həm daxili, həm də gəlmə turistlər üçün kifayət qədər cəlbəedici. Bütün bunlar Füzulinin iqtisadi potensialının yüksək olduğundan xəbər verir. Bu baxımdan bərpa və yenidənqurma işlərinin sürətli getməsi uzun müddət ata-baba yurdundan uzaq düşmüş füzulililərin qısa zamanda doğma torpaqlarına qayıdacağından xəbər verir.

Cənub-şərq cəbhəsində ən ağır döyüşlər

Hərbi ekspert Ədalət Verdiev deyir ki, Azərbaycan Ordusunun Füzuli rayon mərkəzinin azad olunması üzrə apardığı döyüş əməliyyatları Vətən müharibəsinin cənub-şərq cəbhəsinin ən ağır döyüşlərindən biridir. Ekspertin sözlərinə görə, İkinci Qarabağ savaşının başladığı ilk saatlarda Azərbaycan Ordusu Aşağı Əbdürəhmanlı kəndini düşməndən azad etməklə Füzuli şəhərinə maksimum yaxınlaşıb.

Düşmən Füzuli rayonunun müdafiəsi üçün bir neçə mühafizə xəttindən ibarət "Ohanyan xətti" qurmuşdu və bu, Füzuli şəhərinin azad olunması kifayət qədər çətinləşirdi. Ordumuz Cəbrayıl istiqamətində daha böyük uğurlar əldə etmişdi və bu halda Cəbrayıl rayonu istiqamətində hücumları davam etdirib: "Oktyabrın 16-dan 17-nə keçən gecə isə şəhər döyüşləri başlayır. Düşmən xeyli sayda canlı qüvvə və texnika itkisinə məruz qaldıqdan sonra Füzuli şəhərini tərk etmək məcburiyyətində qalıb".

Dövlət başçısı qeyd edir ki, Hadrut istiqamətində düşmənin əks-hücumlarını dəf edən Azərbaycan Ordusu 14 oktyabr tarixində Füzuli rayonunun bir çox kəndini azad etməklə üç rayon ərazisindən hücumları davam etdirib: "Oktyabrın 16-dan 17-nə keçən gecə isə şəhər döyüşləri başlayır. Düşmən xeyli sayda canlı qüvvə və texnika itkisinə məruz qaldıqdan sonra Füzuli şəhərini tərk etmək məcburiyyətində qalıb".

Ekspert deyir ki, düşmən qüvvələri arasında fərarilik halları Füzulinin azad olunmasından sonra daha da artdı. Ermənistan fərarli ordusu titulu da möhür Füzuli döyüşlərindən sonra qazandı. Əməliyyatlar nəticəsində düşmənin çox sayda hərbi qulluqçuları ilə bərabər yüksək rütbəli zabitləri də məhv edildi. Onların silah-sursatı, texnikası qənimət olaraq ordumuzun istifadəsinə keçdi. Onlardan bəziləri bu gün də ordumuz tərəfindən istifadə edilməkdədir.

Onun sözlərinə görə, Füzulinin azad olunması ilə Azərbaycanın cəbhəboyunca düşmənin üzünə irəliləməsi üçün imkanlar artıb. Digər tərəfdən, cəbhə xəttinin Azərbaycanın mülki əhalisinin yaşadığı məntəqələrimizdən daha da uzaqlaşması həmin ərazilərdə yaşayan əhəlinin təhlükəsizliyi üçün kifayət qədər müsbət rol oynayır.

Dağıdılan abidələr

Füzuli rayonu da digər yaşayış məntəqələrimiz kimi işğal dövründə erməni vəhşiliyinin, vandalizminin qurbanı olub. Rayon ərazisində olan evlər, tarixi abidələr tamamilə dağıdılıb, ağaclar məhv edilib. Füzuli rayonu tarixi-dini abidələrlə, xüsusən də türbələrə zəngin olub. Bu abidələr sırasında rayonun Babı kəndində yerləşən səkkizgüzlü Şeyx Babı Yaqub türbəsinə, Aşağı Veysəlli kəndində XIV əsrə aid Mirəli, Əhmədialılar kəndində orta əsr qəbiristanlığının ərazisində sənəqə formalı qəbirdaşının üzərindəki türbəni, XIX əsrə aid olduğu söylənilən Cəlil türbəsinə aid etmək olar.

Təbii ki, 30 il ərzində bütün ərazilərimiz kimi Füzuli rayonu da tamamilə dağıdılıb. Amma Vətən müharibəsi başa çatdıqdan sonra burada bərpa tikinti-quruculuq işlərinə start verilib. Füzulidə ikinci "ağıllı kənd" in salınması nəzərdə tutulur. Bununla da torpaqların özəli sahibləri ora geri qayıtmağa başlayacaq və Qarabağ əvvəlki özəmətinə bərpa edəcək.

Əsmər QARDAŞXANOVA,
"Azərbaycan"